

APPROACHES TO THE PROBLEM OF LANGUAGE

Kholmatova Nargiza Ibragimovna,

Solieva Khamida Soibovna,

Mamajonova Khosiyatkhon Mamadalievna,

Teachers of FarPI academic lyceum

Kurbanova Nilufar Abdumutalib qizi,

She is a teacher of fine arts and drawing at the 3rd secondary school in Fergana

Annotation: The article discusses the views on the problem of the emergence of language and their relationship to philosophical, psychological, sociological and philological concepts.

Basic words and phrases: Language, the emergence of language, views and trends in the emergence of language, language development, philosophy.

Тилнинг пайдо бўлиши ғоят мураккаб жараён бўлиб, бу муаммога ёндашишлар ҳам турлитумандир. Бу жиҳатдан ҳам филологик, ҳам фалсафий, ҳам бадий-эстетик, ҳам социологик ва психологик ёндашувларнинг ҳаммаси бирйўла татбиқ этилиб муносабат билдирилган. Жаваҳарлал Неруннинг куйидаги фикри яна ҳам қизиқарлидир:

“Тил грамматика ва филологияга қараганда ўта кенг ва ўлчамсиздир. Бу, халқ руҳи ва маданиятининг поэтик васиятномаси, мавжуд фикр ва образлар таъсири остида туғилган онг ва қиёфаларнинг жонли тимсолидир. Сўзлар, кўпинча, ўзларининг эски шакллари саклаган ҳолда, маъноси асрлардан-асрларга ўзгариб боради, эски ғоялар янги ғояга айланади. Қадимий сўз ёки қадимий жумла мазмунини, айникса, руҳини англаб олиш қийин. Агар биз бу кўхна мазмуннинг ичига кирмоқчи бўлсак, ўтмишда шу тилда гаплашган одамлар фикрини англамоқчи бўлсак, унда маълум бир романтик ва поэтик ёндашув зарур бўлади. Тил қанчалик бой ва кўпқиррали бўлса, бу қийинчилик ҳам шунчалик ортиқ бўлади”[1].

Айни даврда мавжуд бўлиб, кундалик истеъмолда фаол қўлланиладиган жонли тилнинг ўтмишдаги моҳияти, мазмуни ва руҳий дунёсини англаш, ҳис қилиш шунчалик мураккаб экан, умуман, тилнинг қандай пайдо бўлганлигини аниқлаш қанчалик мураккаб муаммо эканлигини тушуниш унчалик қийин эмас. Тилнинг пайдо бўлиши илмий дунёда фалсафий, психологик, социологик ва филологик тушунчалар билан алоқадор ҳолда ёритилади. Бу эса турли қарашлар ва оқимларнинг пайдо бўлишига олиб келган.

Тилнинг пайдо бўлиш муаммоларининг ҳал қилинишида қадимги давр юнон файласуфлари – стоикчилар, эпикурчилар, француз ва немис маърифатпарвар файласуфлари Ж.Ж.Руссо ва И.Гердер, шунингдек, Г.Лейбниц, В.Гумбольдт, А.Шлейхер, А.А.Потебня, Д.Н.Кудрявский каби буюк тилшунослар томонидан қўллаб-қувватланган биологик назариялар – товушга тақлид ва ундов назариялари “гапириш механизмининг пайдо бўлишини, асосан, психофизиологик планда ўрганишни бош масала қилиб қўядилар”[2].

Бундай қараш дунё этнографлари томонидан ҳам эътироф этилади. Машҳур этнограф Э.Б.Тайлор бу масала бўйича куйидаги фикрни билдирган: “Хайвонлар қичқириқларига тақлид қилиб, ўзларини қувонтирувчи инглиз болалари, ўзларининг севимли ўйинларини арра ёки рандадан чиқаётган, милтиқ ёки бошқа қуроллар отишмаларидан чиқаётган товушларга, бошқа турдаги турли асбобларга ҳос товушларга тақлид қилувчи янги зеландияликлар тилнинг пайдо бўлишида муҳим аҳамиятга эга бўлган тақлидга бир хил йўл билан келадилар” [3].

Бу хусусият ҳозирги замон ривожланган тилларида муҳрланиб, ҳамон яшаб келаётгани ҳақида Ю.В.Рождественский шундай фикр билдиради: “Инсон тили ҳам худди хайвонлар “тили”дагига ўхшаш

сигналлик (сигнал бериш) хусусиятларига эга. Бизга ёт бўлган тилда гапирувчи одамнинг беихтиёр бакириғи, хузувланиш, оғриқ ёки ғазаб туфайли пайдо бўлган хитоб-хайкириғини ҳам тушунамиз. Буларнинг ҳаммаси тилнинг инсоннинг ибтидоий ҳолатидан мерос бўлиб қолган ижтимоийликкача бўлган хусусиятдир [4.9-10,12-13].

Бундан маълум бўладики, ижтимоий ҳодиса сифатида тил системасининг структурал элементи, деб қараладиган товуш дастлаб ҳис-туйғу, инсоннинг турли эмоционал ҳолатларини ифодаловчи восита бўлиб, нисбатан торроқ функция бажарган. Бу нарса ҳозирги замон ривожланган тилларда тўла сакланган. Тил айна шу жиҳати билан инсон руҳиятидаги барча психологик жараёнларда иштирок этади, ана шу жараёнларни юзага чиқариш воситаси сифатида функция бажаради – рудимент ўчган эмас, аксинча, янада бойиган ва фаоллашган.

Юқоридаги қараш ва назариялар бўйича гапириш механизми, шу механизмни вужудга келтирувчи ва ташкил этувчилари сифатида психологик ва физиологик омилларга асосий эътибор қаратилган. Физиологик омил ҳаракатланувчи аппаратни созлайди, шакллантиради, у товушни бир хилликдан чиқаради, унинг социал функция бажариши учун хизмат қилади, психологик омил эса, ана шу аппаратни ҳаракатга келтиради – ҳаракатлантирувчи омил. Ҳар иккиси биргаликда тилни “ишлаб чиқаради”.

Тилшунослик тарихида шундай даврлар ҳам бўлганки, тилнинг бош вазифаси ҳисоблаб келинган коммуникатив функция иккинчи планга сурилиб, унинг моҳияти бу вазифадан келиб чиқиб қаралмаган. “Энг янги тилшуносликнинг асосчиларидан бири В.Гумбольдт учун тил “жамиятдаги одамлар муносабатининг ташқи воситаси” сифатида эмас, балки дунёни билиш воситаси, “улар (кишилар)нинг ақл кучлари ва дунёқарашлари вужудга келиш тараққиётининг “ воситаси сифатида пайдо бўлади [5].

Кўринадики, тилда ақл ва дунёқарашни вужудга келтирувчи, шакллантирувчи таассуротлар акс этади. Шу маънода “тил инсоннинг турли сезгилари орқали идрок қилинган таассуротларининг онгли равишда товушлар орқали ифодаланишидир” [6].

Адабиётлар:

1. Дж.Неру. Открытие Индии. -М.: Изд. политической литературы, 1989.
2. Кодухов В.И. Введение в языкознание. М.: “Просвещение”, 1979. Бу ҳақда яна: Реформатский А.А. Введение в языковедение. М.: “Просвещение”, 1967; Степанов Ю.С. Основы общего языкознания. -М.: “Просвещение”, 1975.
3. Тайлор Э.Б. Первобытная культура. - М.: Изд. политической литературы, 1989.
4. Тимофеев Л.И. Слова в стихе. -М.: “Сов. писатель”, 1982.
5. Верещагин Е.М., Костоморов В.Г. Лингвострановедческая теория языка. -М.: “Русский язык”, 1980.
6. Мюллер М. Сравнительная мифология. В.кн: “Хрестоматия по теории литературы”. -М.: “Просвещение”, 1982.
7. Siddikov, I., & Gulomov, A. (2020). Philosophical and psychological features of the formation of assertive behavior in the development of cognitive activity. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 38-42).
8. Сиддиков, И. Б. (2019). Государственная политика в отношении молодежи в Узбекистане: национальный опыт и реальная необходимость международных инициатив. In Условия социально-экономического развития общества: история и современность (pp. 38-43).
9. Bakhromovich, S. I. (2020). The impact of managerial professional development on the effectiveness of Higher Education institution management. *Academicia: an international multidisciplinary research journal*, 10(12), 1014-1020.
10. Siddikov, I. B. (2019). Философско-педагогические аспекты развития интеллектуальной культуры студентов. *Вестник Ошского государственного университета*, (3), 38-42